

LITTERATUR

THEDE PALM:

Två böcker om FN

En av de två böcker, som skall nämnas här, är egentligen självbiografisk. Brian Urquhart, författaren till "A Life in Peace and War", har praktiskt taget hela sitt liv arbetat i FN:s tjänst. Därmed motiverar han själv sin bok och det skall från början sägas, att det är en väl skriven och högtintressant bok han åstadkommit.

Brian Urquhart: **A Life in Peace and War.** London 1987

Urquhart föddes i England 1919. Hans far var en charmig slarver, medan hans mor var en kraftig, strängt moralisk kvinna. De skildes 1926, men man fick inte tala om den saken: det var opassande att begära skilsmässa. Fadern hade emellertid en dag lastat målargrejer och en liten resväska på sin cykel och gett sig iväg utan att komma tillbaka. Hur modern redde upp familjens ekonomi framgår inte klart men sonen Brian fick en god uppfostran och med hjälp av ett stipendium kunde han börja studier i Oxford. Han var där när andra världskriget bröt ut. I militärtjänsten blev han först placerad på ett infanteriregemente, ett av dem som hölls kvar i England som en av de enheter, som skulle stå emot tyskarna om de gått över Kanalen – enligt Urquharts mening fanns ingenting som kunde ha hindrat dem, men som bekant försökte de aldrig. Sedan blev han utbildad till fallskärmsoldat, men efter ett hopp, där fallskärmen bara delvis utvecklade sig, hade han fått sådana skador att aktiv tjänst var utesluten. Han placerades i fallskärmstruppernas stab på underrättelseavdelningen och där var han med om att förbereda slaget vid Arnhem. Han blev under arbetet med detta över-

tygad om att det hela skulle misslyckas. Cheferna ville inte tro på de uppgifter, som kom in om att tyskarna dragit delar av tre SS-divisioner till Arnhem, och britternas fallskärmstrupp hoppade ned bland dem. Urquhart var då inte längre med. Han hade varit så envis med sina förutsägelser att han skickats hem för att vila. Han fick alltså redan då lära sig, att när höga chefer bestämt sig för att göra en dumhet, lönar det sig inte för unga löjtnanter att veta bättre.

Generalsekreterarna

Han blev demobiliserad ganska snart efter krigsslutet och hade turen att bli anställd vid den brittiska delegationen som började vara med om att organisera FN. Han kom alltså dit mycket tidigt och förblev där som anställd vid sekretariatet. Slutligen blev han 1974 Under Secretary-General. Han upplevde alltså på närhåll den förste generalsekreteraren som var Trygve Lie. Enligt Urquhart insåg Lie själv att han inte var lämpad för uppgiften. Han avgick då han kom i onåd hos rysarna.

Efter honom kom Hammarskjöld. Urquhart arbetade alltså direkt under honom under hela hans tid som generalsekreterare och var mycket imponerad. Att Urquhart som ung sekreterare inte kom nära sin chef var en annan sak, men det gjorde ingen; Urquhart betvivlar att någon egentligen stod Hammarskjöld personligen nära utom möjligen några svenska vänner. Långt senare blev Urquhart anmodad att skriva den stora boken om Hammarskjöld. Det förefaller nästan som om författaren förstätt Hammarskjöld bättre i den här boken.

Han har fått ett större avstånd till honom än då han skrev en biografi, som hade Hammarskjöld som enda huvudperson. Nu ser han honom i FN. Säkert är att han menar att hela Kongoaffären var ett miss-tag från början och att generalsekreteraren aldrig borde ha låtit FN bli så engagerat. — Vad beträffar Hammarskjölds död, är han övertygad om att det rörde sig om en ren olyckshändelse.

Nästa generalsekreterare blev U Thant, som Urquhart sätter högt. Som människa framhöll U Thant aldrig sig själv, vilket han kanske borde ha gjort för att därmed skapa större respekt för sitt ämbete. När Nasser begärde att FN-trupperna skulle lämna Egypten och U Thant av formella skäl inte kunde vägra, har detta framställts som feghet från hans sida. Resultatet var emellertid en olycka för Egypten, en olycka som en starkare generalsekreterare kunde ha undvikit. Nu kom sexdagarskriget, som Egypten inte alls var moget för och som Jordanien fortfarande lider under.

Sedan följde då Waldheim. Urquhart kan inte förlåta honom att han ljugit om sig själv och om sitt liv som tysk officer under kriget. Hade han talat sanning, hade han kanske inte blivit generalsekreterare, men hade han ändå blivit vald, hade han nått en mycket god ställning. Nu är hans minne bedrövligt. Det är intressant att höra, att Waldheim lade ned stort arbete på att bli omvald en tredje gång; hans anseende räckte då inte längre till. Vad beträffar den nuvarande generalsekreteraren, Perez de Cuellar, yttrar sig Urquhart försiktigt men positivt.

FN och krigen

Som sekreterare fick Urquhart alltmera under Ralph Bunche i uppdrag att sköta FN:s uppgifter och uppträdande i krig. Han var nästan den ende i toppen som hade egen erfarenhet av krig. Men hans egen och FN:s mening var att FN:s förband aldrig skulle deltaga aktivt. Soldaterna bar vapen för att i nödfall kunna skydda sig själva, men de fick inte ingripa på den ena eller andra sidan — en princip som Hammarskjöld gick ifrån i Kongo.

Vad beträffar svenskar, är det givet att Hammarskjöld är den svensk som omnämns mest. Närmast honom kommer väl Gunnar Jarring, som helt igenom behandlas positivt. Om Olof Palme skriver Urquhart att dennes död var en synnerligen stor förlust för hela den internationella gemenskapen: han var den siste av en generation av nationella politiker, som kände intensivt för internationella frågor. Om Palmes tal i FN, då man i oktober 1985 firade dess 40-åriga tillvaro, säger han att det var utomordentligt. Mera försiktigt skriver han om vad Palme utträttade. Olof Palme blev generalsekreterarens representant när det gällde kriget Irak—Iran. Han kom med åtskilliga förslag, som bordlades.

Det märkligaste om en svensk är kanske vad han säger om ett flyktingläger i Kongo, där 75 000 Balubas — offer för Tshombe — samlats. Ordningen i lägret uppehölls av femtio svenska soldater "with genius by one of those miracles which occur for no reason, a Swedish Major Forslund".

Det är lätt att glömma, men Urquharts bok ger en utmärkt repetition av de många krigen i Främre Orienten, 6-dagarskrig och andra. När ett var slut,

förbereddes nästa. Det var så Libanon kom med i bilden. Det värsta som hände, enligt Urquharts synpunkt, var Israels angrepp mot Libanon 1982, ett krig som skulle vara en straffexpedition mot PLO som visade sig vara omöjlig att genomföra; under väntan på ett under, ett slut, blev kriget allt blodigare. Israel var den överlägsna parten och kunde kosta på sig ett 14 timmars bombardemang av Beirut och att ge stöd åt den mest brutala operationen under kriget, det av skristna genomförda massmordet på lägren i Sabra och Shatila. Urquhart försöker alltid att uppehålla balansen mellan stridande parter, men här lyckas han inte helt och hållet.

Den andra boken

Den andra boken är annorlunda. Bertil Stjernfelt är kustartillerist men han har också tjänstgjort på Cypern och han slutade som chef för den militärhistoriska avdelningen i Militärhögskolan. Efter pensioneringen har han ägnat sig åt att studera den svenska militära insatsen i FN:s tjänst. Där om är inte mycket skrivet, vilket gjort hans arbete värdefullt för militära myndigheter och medfört att han fått stöd till resor och forskning. Resultatet har blivit en bok på över 350 sidor: "Fredsskådeplats Sinai. FN:s fredsbevarande operation i Mellanöstern 1973-1980 - särskilt den svenska insatsen" med förord av general Stig Synnergren. Boken är väl illustrerad och särskilt bör kartorna framhållas som goda och läsbara.

Bertil Stjernfelt: **Fredsskådeplats Sinai.**
Allmänna förlaget 1987

Bokens titel förtjänar en kommentar. Ordet "fredsskådeplats" är ju välfunnet och ganska listigt. Men ändå känns det otillfredsställande. Det är sant, att FN-soldaterna inte skall delta i krig. De sänds, enkelt uttryckt, för att gå emellan de stridande parterna så att dessa skall få svårt att nå varandra. Sedan skall de försöka se till att en eventuell separation uppehålls, ett ibland utomordentligt svårt arbete; det är väl detta som kan kallas fredsbevarande. De är nämligen minst av allt utsända för att mäkla fred. Detta är en politiskt uppgift, som de inte fått. Tvärtom kan de inte sättas in annat än med de stridande parternas godkännande och om dessa var för sig anser sig ha nytta av dem. De kan då också komma att göra en vaktjänst, som de länge gjort på Cypern eller gjorde på gränsen till Sinai, när president Nasser skickade bort dem för att de inte skulle vara till hinder för honom.

I Kongo var FN:s soldater engagerade i ett krig. Till andra ställen har de sänts där de genom sin närvaro försökt skydda civila. I båda fallen rör det sig om allvarliga, även riskfyllda uppdrag, och detta kan inte döljas.

Svenskarna i Sinai

Stjernfelt har valt att följa den svenska kontingent, som tillsammans med trupper från andra länder, alla under befäl av en finländsk general, skickades till Sinai och gränsen mellan Egypten och Palestina 1973. Uppdraget var i början komplicerat, men svårigheterna löste sig och upphörde 1979 med president Carters lyckade medling mellan Egypten och Israel, den diplomatiska framgång som överraskade alla och omedelbart fördömdes

av olika arabstater. Man skulle ha trott att FN-bevakning därmed skulle ha blivit överflödig. Men det visade sig att det går fortare att skicka ut en FN-styrka än att avveckla den. I början får man improvisera, mot slutet har FN:s ganska tunga byråkrati hunnit dra igång och den ger inte upp. Det går att finna uppgifter för en redan etablerad styrka. Det skall dock erkännas, att det inte kan vara lätt att ha trupper i Sinai med administration i New York.

Denna process — förutsättningarna för FN:s verksamhet inom ett område, truppers uppgifter och hur de löstes, den slutliga avvecklingen — har Stjernfelt följt i detalj. Han har samlat ett stort material och sammanställt det på ett lyckat sätt. Det är om detta som halva boken handlar.

I den andra hälften av boken blir materialet genomgången på nytt, nu under sam-

lingsrubriken Funktionsanalys. Det skall inte betvivlas att specialister kan ha nytta av författarens iakttagelser. Boken som sådan skulle nog ha vunnit, om den begränsats till första hälften, som då kunde ha utvidgats något med bedömningar av olika slag. De många förkortningarna — listan på använda förkortningar fyller över tre sidor! — gör i alla fall boken svår-läst, men detta kan inte författaren lastas för. Det är en amerikansk militär metod att uttrycka sig. Han själv får däremot svara för att UNMP, en militär styrka som till sist bestod av tre man, behandlas på två helsidor.

Boken, ett resultat av mycket och omsorgsfullt genomfört arbete, kan alltså diskuteras, och detta är väl i vissa fall också avsikten med den. Bertil Stjernfelt har emellertid utan tvekan heder av den.

Pärmar för inbindning av årgång 1987

kan rekvireras från Svensk Tidskrifts expedition, tel 08-667 59 55, eller genom insättning av kronor 50:– på postgiro 7 27 44-6.